

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 10;
ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7½.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis
Lib. 0.50 pro *unoquoque centimetro quadrato*

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem

ROMA — *Via Alessandrina, 87* — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA		IN ANGLIA	IN CIVITATIBUS FOEDERATIS	IN GERMANIA	IN CANADA
Apud GRESCHNER ET WOLF	Apud "KRONIKA RODZINNA"	Apud BURNS AND OATES	AMERICA SEPTENTR.	Apud FREDERICUM PUSTET	Apud LIBRARIUM GRACIUM FABRE
			Apud FREDERICUM PUSTET	S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.	
VARSAVIAE POLONORUM	VARSAVIAE POLONORUM	LONDON W.	S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.		
Rakowskie Przedmiescie, 15.	Krakowskie Przedmiescie, 6	28, Orchard Street.	NEW YORK CINCINNATI		MONTREAL
			52, Barclay Street. 436, Main Street.	RATISBONAE in BAVARIA	1899, Rue Notre-Dame.

RERUM INDEX

SERMONIS LATINI USUS ADHUC QUAM LATE PATEAT IN ORBE TERRARUM.	Petrus Rasi.
DE PRISCORUM HEBRAEORUM CULTU	H. D. V. Pieralice.
PUER IESUS IN SPELUNCAE BETHLEHEMITICAE PRAESEPIO. ODE.	I. Bonavenia.
DE LATINA ELOQUENTIA IN ARCHIGYMNASIO TAURINENS!	Subalpinus.
BETHLEHEM URBS	Forfex.
SYNESII HYMNI	I. Lemette.
DE TIBERIO ASSISIENSI PICTORE	I. F.
RERUM HODIERNARUM FESTINATIO	M. Lani.
SATURIO. Comoedia latinis versibus conscripta et in tres actus distributa	I. B. Francesia.
EX POLONIA. De Augustini Kordecki memoria celebrata	I. Wabner.
SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS. De recta pronuntiatione latinae linguae dialogus	I. Lipsius.
DIARIUM VATICANUM	Actuarius.
ANNALES	Poplicola.
PUBLICI PER ORBEM COETUS LEGIBUS FERENDIS	Scriba.
AENIGMATA	Fr. Palata.

ROMAE

EX OFFICINA PACIS, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

MDCCCIII

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS

Comm. VOX URBIS in an. MDCCCCIV.

Pretium subnotationis est in Italia Libell. 4,80; ubique extra Italiam Libell. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; March. 5; Rubl. 3; Coron. 6,25 *recto tramite* mittendum ad

ARISTIDEM LEONORI EQUITEM
COMMENTARII "VOX URBIS", POSSESSOREM ET ADMINISTRATOREM,
ROMAM, via Alessandrina, 87.

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA

ad libitum:

- a) Tabula metr. $0,45 \times 0,22$ Pontificiae dominationis auspicationem referens a Pio PP. IX an. MDCCCXLVI. peractam, et in Commentarii "Vox Urbis", commodum unice ex antiqua tabula desumpta; *sive*
 - b) Collectio chartularum electissimarum, quae distincta coloribus praecipua Romae, aut eius vicina reddunt; *sive*
 - c) Urbis et Ianiculo monte prospectus. (Tabula aere cusa metr. $1,10 \times 0,24$).
-

Donum, quod voluerit, quisque subnotans petet *primum intra mensem ab eius subnotatione* et cum ipso subnotationis pretio.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS:

In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italiam:
Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 1/2.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:

ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE — Via Alessandrina, 87.

SERMONIS LATINI USUS

ADHUC QUAM LATE PATEAT IN ORBE TERRARUM.

HAC fere inscriptione, quae Francogallice est *Dans quelle mesure se sert-on encore du Latin?* (1), Carolus André nonnulla exposuit de Latino sermone adhuc in variis hominum commerciis et congressionibus usurpato, quae alio libello mox infra adferendo ab eodem scriptore uberius exposita placet nunc breviter complecti. Cum pauca praemisisset de causis, quibus factum esset, ut lingua Latina per totum aevum illud, quod medium dicitur, non omnino periret atque adeo tamquam pharus in illius aetatis tenebris Ecclesiae maxime opera splenderet, id non inepte adnotavit, iam inde a primis renatarum artium liberalium temporibus, cum uniuscuiusque populi sermo vulgaris ad linguae litterariae gradum dignitatemque paulatim attolleretur et ad novas res significandas atque exprimendas aptissimum quasi instrumentum fieret, Latino quoque sermoni acerbissimum fatum impendere coepisse; quae in re hoc sane mirum videri, stirpis Latinae populos aliter versatos esse atque Germanos vel Anglosaxones: hos enim serius quam illos antiquo Romanorum sermone uti destitisse. Cuius rei causas cum inquireret, hasce duas praecipuas, neque eas sane spernendas, reperiebat: Primum, quod in Latinis regionibus maturius, quam apud alias gentes, sermo vulgaris, ut supra dictum est, suis opibus ac nervis uti potuerit ad linguam illam tamquam paludatam vel togatam supplantandam; deinde, quod id sit populi Germanici vel Anglosaxonici ingenium, ut ea omnia, quae sint antiquitus tradita et « recurrentes accepta per annos », diutius ac pertinacius tueri atque colere videatur. Quam rem cum nonnullis exemplis, maxime ex Germanicis et Britannicis Universitatibus illorumque alumnorum vivendi ratione petitis, confirmare studuerit, ad alia pergit, quae sunt praecipue de lingua Latina ad omnium disciplinarum scientiam tamquam vinculum gentium populorumque universorum adhibita et adhibenda (2). Sed haec omnia vir cla-

rissimus alia disputatione, quae paulo post hanc priorem insecuta est, partim iisdem fere verbis iteravit, partim latius ac fusius disseruit: pauca vero nova adiecit, quae equidem valde timeo ut omnibus arridere possint. Itaque ad alterum libellum, qui inscribitur *Le Latin et le Problème de la Langue Internationale* (Paris, 1903), iam properat oratio mea. Sed nolo priorem e manibus ponere, quin vocem illam gratissimam optimique quasi omnis plenam repetam, quae in extrema opusculi parte « carmine dulcior aures occupat » Itolorum praecipue: *Ce serait une suprême gloire pour le latin, après avoir été à la base de nos civilisations, de se retrouver au faite..., adapté aux besoins nouveaux, se relevant de ses propres ruines comme le phénix renaît de ses cendres.* Verum huic rei animo et cogitatione conceptae quam multa in rebus et in hominibus ipsis posita obstant! quae tamen ut infringantur et pervincantur pro uniuscuiusque viribus niti, hoc opus, hic labor est.

Sed ut ad libellum illum, quem nuper memoravi, redeam, hic constat ex capitibus sex, quorum hae sunt singulae inscriptiones: I. *Moyen-Age et Renaissance.* II. *XVIIe et XVIIIe siècles.* III. *Parle-t-on encore latin?* IV. *Ecrit-on encore en latin?* V. *Les tentatives modernes de restauration du latin.* VI. *Réponse à quelques objections:* nonnulla etiam praefatus est Paulus Regnaud, vir clar., qui lectoribus librum commendat. Cum vero longe maxima opusculi pars eo spectet, ut historiam Latini sermonis inde ab eius occasu usque ad nostram aetatem persequatur et numerorum ratione saepe adhibita declaret atque confirmet, nunc ea tantum exponere pretium operae est, quae et novitate rei et ideo, quod hoc esse caput disputationis videtur, maioris momenti in praesentia haberi possunt.

Praecipua totius commentationis sententia ad summam haec est: refutatis argumentis eorum, qui negent, linguam Latinam idoneam habilemque fieri posse ad res novas apte exprimendas et hominum, qui nunc sint, cogitata

sensaque inter ipsos communicanda, cuius rei causa potissimum in grammaticae et syntacticae rationis difficultate quaerenda sit, id suadet atque commendat auctor, ut, grammaticorum praeceptis maximam partem neglectis, declinationis et coniugationis regulae, omni enormitate atque inaequalitate sermonis ad certas quasdam normas directae, in numerum quam minimum redigantur, implicata atque inutilis (ut ipse ait) forma verborum passiva tollatur, verba deponentia abrogentur, etc. Illud etc. ab auctore ipso additur, qui in hoc tamquam bello arti grammaticae indicto nihil aliud aut amplius de hac re nos edocet, nisi quod in adn. 2 (pag. 64 sq.) verba laudat, « en faisant quelques réserves », quae olim scripsit Delacour (*Le latin langue universelle*, Bruxelles, 1894, p. 9): sunt autem haec: *Il y aurait peu de changements à faire aux temps de l'actif dans les verbes réguliers. Il suffirait de supprimer certaines formes qui font double emploi, telles que amavere, amato, audisti, etc., de supprimer aussi le supin et le gérondif (à l'exception du gérondif en do), que l'on remplacerait par l'infinitif. Peut-être, cependant, serait-il à propos de terminer uniformément le futur en bo: amabo, monebo, legebo, audibo. Quant aux verbes irréguliers, tels que volo, fero, nolo, tollo, disco, etc., il faudrait les modifier à quelques-uns de leurs temps ou bien — ce qui semblerait préférable — y substituer des verbes synonymes à conjugaison régulière.* Sed haec omnia per se ipsa refelluntur: quis enim non videt, Latinum sermonem aut sic recipiendum et usurpandum esse ut nobis a maioribus traditum est (analogiae, quae dicitur, in quibusdam rebus locisque, ut par est, ratione habita), aut omnino relinquendum? sit, inquam, ut est vel esse debet, aut prorsus non sit. Quis etiam novae huius grammaticae praecepta statuatur? Qua auctoritate haec ipsa ut a singulis nationibus recipiantur perficiat? Nonne hac ratione efficeretur, ut monstrum aliquod existeret, Horatiano illi persimile, cuius, velut aegri somnia, vanae fingerentur species, ut nec pes nec caput uni redderetur formae? Equidem assentior viro humanissimo cum dicat, fugiendam esse in mutuo virorum doctorum commercio omnem « affectation du cicéronianisme » (p. 63); nec tamen hoc tribuens, ut hic quoque Horatii verbis utar, dederim quoque cetera: nam sic et novas, quas vocant linguas, arte compositas, *Volapük*, *Esperanto* et si alia sunt huiusmodi artificia, ut optima subsidia atque instrumenta ad communionem illam, quam quaerimus, inter omnium populorum viros doctos comparandam mirer. Qua vero via et ratione ad eum, qui nobis est proposi-

(1) Legitur haec scriptiuncula in commentario qui inscribitur *Revue Internationale de l'Enseignement*, Paris, 1902 inde a pag. 508 usque ad pag. 512.

(2) De hac re cfr. inter recentiores, praeter alios, HERM. DILLA, *Festrede über Leibnitz und das Problem der Universalien* (in *Sitzungsber. der k. Preuss. Akad. der Wiss.* zu Berlin, 1899, p. 504 sqq.; cfr. praeterea *Deutsche Revue* (Jan. 1901); est etiam eiusdem viri docti oratio sollemnis die VI Nov. a. 1900 Berolini habita *Ueber die Bedeutung des Lateins für unser Volk und unsere Zeit*: praemissa est opusculo R. HILM, quod inscribitur *Volkstümlichkeit* (Leipz. und Berlin, 1901); MICHA. BAKAL, *Le choix d'une langue internationale* (in *Revue de Paris*, 15 Juill. 1901); FED. CHARPIN, *La langue latine comme langue internationale du monde savant* (in *Cronache della Civiltà Ellenico-Latina*, 1908, fasc. IX-XIV, p. 147); Ios. FORNARI, *ibid.*, fasc. I-III, p. 13 sqq.; *Vox Urbis*, Kal. et Id. Maii MDCCCIII, n. IX et X. Praeterea

quis non memoria tenet ea, quae vir eruditissimus idemque egregie cordatus, Felicem dico Ramorino, elegantissime, ut eius est mos, in hoc ipso commentario (ann. III, Kal. Ian. MDCCCIII, n. I, p. 1 sq.) de renovando Latinae linguae usu exposuit? Qua de re digna est etiam quae legatur eiusdem epistula ad Iosephum Fornari missa et pag. 12 sq. (*Cronache* etc., fasc. I-III) inserta. Hunc vero omnium doctorum hominum communem sermonem equidem appellaverim linguam mundanum, eodem fere modo quo Cicero, *Tusc.* V, 37, 108, graecum illud *κοινωνία* interpretatus ait, Socratem se « mundanum » dicere solitum esse, quod totius mundi se incolam et civem arbitraretur. Hunc etiam sermonem linguam gentium (siquidem omnium nationum viri docti harum tamquam personas gerere videntur) recte quis dixerit, eadem analogiae vel similitudinis ratione usus, qua ius, quod inter varios singulosque populos obtinet atque viget, ius gentium (germ. *Völkerrecht*, ital. « diritto internazionale ») nuncupatur.

RUIT HORA!

Titulo hoc est distinctum horologium recens inventum ac perpendiculo motum, cui id peculiare, praeter dimetiendi temporis miram diligentiam, posse ad libitum a quovis homine, etiam a puero, componi atque dissolvi, dempta prorsus vetere illa opinione, huiusmodi machinas aliquid secreti et difficilis continere, ut qui artis mysteria penetraverit, ille unus libere tractet.

Nec credat quisquam de puerili quodam lusu agi, quum contra horologium hoc solidum item elegansque praebeatur; tale immo, ut sine dedecore studiorum conclave, vel ipsam mulierum exedram ornare queat. Est enim totum ex aere affabre insculpto et figuris decorato; perpendiculum ipsum specimen artis exhibet, haederaceum folium.

Horologium ad iubentem mittitur probatum, in partes suas numeris divisum una cum paucis iisque simplicibus adnotationibus, quae plane indicant quomodo brevi temporis spatio integrum restituatur. Qui vero iam in promptu cupiat, ita habebit.

Pretium horologii "Ruit hora!", ante solvendum, est Romae lib. 4,90; extra Urbem lib. 5,80. Pro exteris gentibus addantur insuper diribitorii involucris expensae.

Mandata horologii mittendi et pecunia dirigantur ad

EMPORIUM DOMINICI. — (Romae, via Tomacelli, 13).

SOCIIS MONITUM.

Sociis pluribus morem gerentes Idib. Novembr. an. MDCCCCH apud Commentarii *Vox Urbis* administratorem officium instituimus, quod de negotiis Ecclesiasticis sit; de expediendis scilicet rationibus omnibus, quae apud Romanae Ecclesiae « Congregationes » aguntur.

Itaque si quis procuratione nostra uti velit, profecto temperantiam in pretio, studium atque alacritatem in opere inveniet.

exhibet simplicitate, quanta potest tantummodo veritas frui. Causis effectus respondent; aetates, nempe illi dies, quibus nec sol nec luna praeerat, et mane et vespere, singulare dictu!, complebantur; ineffabiles illi, inquam, neutri generis dies: « Et factum est vespere et mane dies primus, ... secundus, ... tertius, ... quartus ... etc. », aetates creationis, successionesque rerum effossionibus coram probantur, divisiones gentium et inhabitantium et peregrinantium, omnia ad unguem reperiuntur. Quid vero de historia Iob, quid de philosophicis et moralibus disquisitionibus, quae illo continentur in libro? Quid de Noetica historia, et de congrua vitae humanae contractione cum coercito calore solis per exundans diluvium, et fortasse cum nova inclinatione terrestri axis circa solem? Quid de carniū esu, tunc primum ad restaurandas vires concessio? Quid de vino, tunc primum ad necessitatem reparandi roboris ostensio? Quid illud Iosephi episodum, quo nihil pulchrius, nihil suavius? At quid de illo Moysis hymno: « Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est; equum et ascensorem deiecit in mare? » Nullum paeana iure comparabitur.

Sempiternus fiam singula si sequar. Iuvat innere, iuvat et praeterire. Quae vero ad ius privatum et publicum pertinent talia sunt, qualia maxima. Virtutem probat effectus; quae enim Hebraea civitas illis olim coaluit, ita coaluit ut ad nostros usque dies infinitis propemodum quassata calamitatibus, obrutaque ruinis, numquam dilapsa sit, numquam et nusquam, novo prodigio et perenni (iam enim quot aetates praeteriere!) inextinguibilis. Compara nunc hisce immania illa nomina gentium potentissimarum, sive Chaldaeos et Assyrios, sive Carthaginienses et Hetruscos, sive Samnitas, Pelasgos, Getas, Quados, Marcomannos, Alanos, et quot volueris insuper. Omnes hi perierunt, et laborat annalium fides ut eos olim fuisse credamus. Indaea civitas una, quamquam caeli, solique sui extorris, sine rege, sine templo, sine theraphim, per insidiosa pacis, per acuta belli, Moyse copulante, perdurat!...

Aut amens ego, aut dilemma inevitabile ponitur. Si ab afflante Numine ista fuerunt, a tanto magistro quid et quis et quantus fuerit discipulus et amicus Moyses intelligis; sin vero afflantem amoveris Deum, gigantis instar Moyses in hisce omnibus apparebit, cui palmam in hisce Olympiis quisque cedat necesse est. Quae autem ad iura proprietatis sunt, ad annum Sabbaticum, ad officia inter suos, ad officia circa alienigenas, immo et circa bruta animantia, ferme inenarrabilia videntur, et cupidos et miraturos ad volumina Biblicorum, quae *Exodi*, *Numeri*, *Levitici*, *Deuteronomii* appellantur nomine, delegamus. Sed iam quis dicet: « Eruditus fuerat Moyses omni sapientia Aegyptiorum » (1); haec igitur Aegyptiis potiusquam Hebraeis tribuenda censentur. — Qui vero haec ferat, memoret a matre propria Hebraea ex tribu Levi Moysen et nutritum fuisse et educatum (ergo Hebraeo more) et adultum iam fuisse traditum filiae Pharaonis (2). Hebraea ergo prius quam Aegyptia callebat. Ecce autem, cum tamdiu apud socerum Madianitam, Raguelem Iethri filium

fuerit, eadem et Madianitis non tribuunt institutis? Ecce quae leges et litterae inextinguibiles fecerunt Hebraeos, nihil profuere Aegyptiis quominus exterminarentur? Ac tamen adversus hosce neque ab Assyriis, neque a Chaldaeis, neque a Romanis, neque a Turcis, sicuti adversus Hebraeos, ad internecionem usque saevitum est.

H. DE VECCHI PIERALICE.

PUER IESUS

IN SPELUNCAE BETHLEHEMITICAE PRAESEPIO.

ODE (1)

*Amemus. An durum assidet praecordiis
Robur vel alpinus silex;
Quisquam ut reclinem cernat ad praesepia
Deum; omnibus nec ardeat
Medullitus fervens amoris ignibus?
Oh gratiae! oh frontis decus!
Vel quale tigridis leaeque tangeret
Ferociorum pectora.
Oh aurei crines! corallina oh labra!
Oh bina ocelli sidera!
Ut ille blandus usque et usque palmulis
In nostra tendit oscula!
Ut lene vagiens in amplexum rapi
Totus remidens expetit!
Quid si cor ipsum cerneret et intimo
Fibras micantes pectore?
Amemus, et, amemus! Id ni possumus,
Possimus oh! statim emori.*

I. BONAVENIA S. I.

DE LATINA ELOQUENTIA

IN ARCHIGYMNASIO TAURINENSIS (2).

IN summo totius Italiae otio, atque in tanto ubique annorum silentio, quo, favente Deo, usi sunt patres nostri, usque ad extremum Caroli Alberti regnum, laudabile studium excitatum est in Subalpinis litterarum bonarumque artium.

Boucheronus et voce et scriptis animos discipulorum incitabat, eisque exemplo praecipuus auctor erat, ut horum studiorum rationem ingrederentur, in quibus tamquam in portu libentissime conquiescerent.

Sicque de civitate et litteris latinis meritis est Noster ob egregiam operam in editionem scriptorum latinorum collatam, quam Ioseph Pomba, officinator olim librarius in Urbe nostra, singularis industriae vir, primus apud nos, aetate patrum nostrorum, romano ausu susceperat. Huic opere et consilio adfuit Boucheronus, singulosque etiam scriptores venustissimis praefationibus exornabat, quas postea, in unum librum collectas cum eleganti interpretatione evulgavit Franciscus Arnulfus, eius olim illustris discipulus. Scriptorum latinorum

volumina CVIII edita fuerunt, vivo Boucherono; post eius excessum prodiit *L. Annaei Flori Epitome*, item *L. Ampellii liber memorialis*, ex recensione C. A. Dukeri a Nic. El. Lemaire nuper illustrata.

Huic volumini praefatus est Thomas Vallaurius, qui Iosephi Pomba rogatu, praefationes etiam exaravit ad M. Tullii Ciceronis et T. Livii opera, quas quotidiano prope convicio ab editore complures efflagitabant. Namque Boucheronus, extremo tempore, multis districtus rebus, duobus hisce scriptoribus manum admoveere nequiverat.

Haud exiguum quoque laudem sibi ipse comparavit *Inscriptionibus*, quas perpetuis animadversionibus auctas Thomas Vallaurius edidit. Mirum sane quot praekonis eas extulerit quantum tunc temporis erat in Italia hominum elegantiorum; illarumque fama Italiae fines praetergressa in Gallia et Germania pariter atque in Hispania late percrebuit. Admirabantur floridum eius scribendi genus, poetico quodam lepore conditum, quum vis acrior aliquis affectus esset pingenda. Sit in exemplum titulus Alexandriae Statiellorum in vico Luciano postridie non. [un. an. MDCCCXXXII]:

ABSISTE HOSPE

FVGE OMINOSAM DOMVM

TRISTES REFERAM CASVS

SVMMIS IN AEDIVS IVDAEA VIRGO

NITENS IVVENTA NVPTIAS PROPEBABAT

COENATVM VENIVNT AD VINVM DISERTI

SECVNDIS MENSIS HIMENAEVM VOCANT

TVNC HISCENTE SOLO

FINDVNTVR PARIETES IMI SVPERNI

NEQVIDQVAM OBNISI PRAECIPITES RVVNT

DIVERSA VBIQVE MORS FILIO INCVMBIT PATER

FILIA MATREM COMPLEXA VNA PROLABITVR

EXANIMIS ILLA INFELICIOR ALTERA

ELISA RIMIS SINGVLTIM ANHELAT

MIXTI SENIVS IVVENES IACENT PVELLAE VIRIS

FIT CLAMOR FERALES CVRRVS

STIPATA CORPORA PER VRBEM TRAHVNT

PAES PROPINQVVM ALII AMICVM AGNOSCVNT

ET INIMICVM INTVENS NEMO ABSTINUIT FLETV

VIDES VT INSTANS FATVM MORTALES VRGET

LAETI LVIDENTES

DAMNATA TVRBA IN ORCVM TRVDIMVR

HIC VBI NVPTIALE CARMEN ITERABANT

PER SOLITVDINEM NOCTVA

LVCTIFICAS INGEMINAT VOCES.

Nec minore cura graeca et italica studia prosecutus est. Inter Italos autem Benedictum Varchium et Hannibalem Carum prae ceteris studiose lectitabat, quorum dicendi rationibus elegantem Xenophontae *ἑκπαίδων*; interpretationem inspersit, quam inter inedita scripta reliquit, quamque ut publici iuris fieret vehementer patres ipsi nostri efflagitabant.

Huius sapientiae documenta saepius inter docendum pro re nata edebat noster cum Virgilianas atque Horatianas sententias suavissimis Aligherii, Petrarcae aut Areosti luminibus hilararet.

Quum ad annum aetatis suae quintum et sexagesimum integro corpore pervenisset, miserabilis casus tam insigne litterarum decus subito nobis eripuit. Suprema illius verba christiani hominis fuerunt, qui innocentissimam vitam sanctissimo exitu clausit.

SUBALPINUS.

(1) *Act. Apost.*, c. VII.

(2) *Exod.*, c. II.

(1) Cf. SABBIV. *Lib. Epod.*, ode IV, unde istam, cum iunior essem, concinnavi.

(2) Cf. num. XXIII.

tus, exitum pervenire possimus, emendatae praeque Latinitatis natura atque imagine in novis quoque rebus significandis novisque verbis condendis servata, et luculentissima exempla haec ipsa *Vox* in dies praebere non desistit et optimis praeceptis docet, praeter alios, Ioh. Philippus Krebs in *Vorschriften* illis, quae eius celebratissimi omnium sermone *Antibarbari* (a I. H. Schmalz editione sexta, Basil. 1886, curati) in capite leguntur (1).

Praeterea cum sermo Latinus, ut verae ac propriae linguae quae dicitur universalis munere fungatur, non solum scriptura ac per litteras, verum etiam viva voce, hoc est, in hominum doctorum colloquiis usurpandus sit, ad hanc rem assequendam id etiam plurimum intoret, ut una eademque doceatur ac statuatur in omnibus nationibus pronuntiationis Latinae ratio: quod iam saepe ab hac *Voce Urbis* traditum vel etiam inculcatum cum summae utilitatis atque adeo necessitatis videatur, tam superrime in hominum doctorum conventu, qui de Latinitate instauranda superiore mense Aprilis Romae, in urbe universi mundi capite, habitum est, eruditissime ac sagacissime ab A. Scherer est pertractatum (cfr. *Cronache della Civiltà Ellenica-Latina*, a. II, fasc. IX-XIV, p. 153 sqq., in capite quod inscriptum est *Contribution à l'étude de la question du latin langue internationale: La prononciation*: cfr. etiam *ibid.* Bonafous, p. 148). Quid plura? In eodem quoque congressu, qui de rebus historicis tractandis paucis diebus ante ab omnium nationum vultu deinde Romae celebratus est, hoc, praeter alia decreta, placuit « ut ii omnes, qui ad huc Latine linguam discerent, una atque eadem pronuntiandi ratione uti docerentur » (*Diario*, n. 9-10, p. 205). Neque id sane iniuria: cum enim plerumque fiat, ut, quae sit propria cuiusque nationis patrium ac nativum sermonem pronuntiandi ratio, haec ad linguam quoque Latinam enuntiandam aptetur, nemo non videt, quam magno omnibus incommodo id sit, cum non unum eundemque sermonem usurpari dicat, sed tamquam *diversae linguae, horribili favele* hinc existere videantur. Neque huius rei exempla in historicorum illo conventu, quem supra memoravi, defuerunt, ut, Germanici, Francogallici, Britannici, Italici, etc., vixis Latinis colloquentibus, linguarum, ut ita dicam, confusione Babylonicas adesse haud raro putares.

Verum ut redeamus ad nostrae disputationis inscriptionem (quae a priore Caroli André libello per occasionem petita in causa fuit, ut, de hoc et de posteriore iudicium et censuram facientes, ea quoque, quae ipsi sentiremus, sine ira et studio prosteremur), siquis nunc quaerat, quam adhuc late pateat in orbe terrarum Latini sermonis usus, respondet Carolus André cum prioris commentationis paginis 504-510, tum maxime posterioris capitibus III et IV: ex quibus colligitur, linguam Latinam praesenti sermone ac per colloquia in dies rarius

usurpatam (1) ac linguam tantum adiutricem vel, ut dicitur, subsidiariam habitam (nisi allocationes et orationes Latinas excipias, quae maxime in quibusdam Ecclesiae catholicae et Universitatum publicis ac sollemnibus caerimoniis vel in aliquot virorum doctorum congressionibus dicuntur), multo saepius litteris scriptoque tradi adhuc publice in Ecclesiae ritualibus, in nonnullis studiorum Universitatibus praecipue Germanicis, Anglicis, Hungaricis, neque in academicorum civium potissimum Germanicorum moribus iucundisque societatibus omnino in usu versari desisse. Quid? Plurimae dissertationes ad amplissimum doctoris gradum adipiscendum maxime a litterarum ac rerum antiquarum studiosis nonne adhuc Latine conscribuntur? Etiam multi libri, ut eos praeteream, quibus disciplinae philologicae proprie continentur, praecipue ad physica, ad mathematica, ad universam denique historiam naturalem pertinentes, quo alio sermone nostra quoque aetate saepe exarantur nisi Latino? (2) Denique, ne longum faciam, complures iam sunt commentarii, ephemerides, libelli, qui ordine certoque tempore Latine eduntur; horum autem in primis laudat André hanc *Vocem Urbis*, cui accedunt *Praeco Latinus*, *Civis Romanus*, *Apis Romana*, *Alaudae*, etc.: quorum indicem locupletissimum, aliis quoque ad Latini sermonis studium promovendum ac fovendum subsidiiis commemoratis, exhibet in libelli posterioris parte, quae inscribitur *Bibliographie du Latin moderne* (3). Neque est silentio praetereundum certamen illud Hoeufftianum, quod toti orbi quotannis Amstelodami indicitur, in quo tam saepe Itali aut victoriae palma aut honesta mentione ornantur.

Sed iam satis est: nequis putet me Crispini lippi serinia compilasse, iis verbis rem totam concludam, quae ipse in quadam epistula ad Angelum De Gubernatis, acerrimum Latinitatis vindicem atque adsertorem, nuperrime scripsi (*Cronache* etc., fasc. I-III, p. 13): « Vale, vir bone et fortis... audacibus generosisque tuis inceptis faveat Genius almae Romae, quae, ut olim armis ac postea Cruce, ita lingua toto terrarum orbe dominata est et, quod est in votis quodque auspici licet, in posterum dominabitur: ita ut *Urbs* fiat, quod prius *Orbis* erat ».

PETRUS RASI

DE PRISCORUM HEBRAEORUM CULTU.

VIDIMUS ingenuarum artium primam aetatem apud Hebraeos, et quasi quamdam infantiam et pueritiam, in qua cum viverent, morem puerorum sequuti, potius aliena exempla quam

(1) Ad huc incommodo medendum comparatum est imprimis optimum illud promptuarium rerum ad communem sermonem usum commendatissimarum, quod Georgius Capellanus confecit et inscripsit *Sprechen Sie Lateinisch!*: huius prima editio (Lips. 1890) memoratur a Carolo André, quamquam liber iam abhinc tres annos (Lips. 1900) tertia editione emissus est.

(2) Exempli honorisque causa nominatur a Carolo André duobus locis (opusculi prioris pag. 510, posterioris pag. 48) Petrus A. Saccardo, cuius opus 1° doctum Iuppiter et laboriosum, multaque et ita magnae molis voluminibus compositum neque adhuc absolutum, inscribitur: *Sylloge fungorum omnium Aususque cognitorum*.

(3) Huiusmodi indicibus etiam, quae Carolus André fugit, ephemeris *Dieus Thomas* inscripta, quae Placentiae multis abhinc annos editur. Praeterea commendandum est, *Praeco Latinum* et *Alaudas* iamdiu vocem mittere desisse.

propriam indolem sequi videbantur (1). Succedit mox altera populo propria, dum ab alienigenis omnibus optime segregati quotquot erant ab Isaac, graecanice *Isacidae*, nulla sub dominatione exterorum, sed propriis legibus usi, proprio obtemperantes ingenio, Moyse constituite civitatem et a reliquis gentibus caute secernente, singulare mentis et consilii sui specimen praebuerunt.

Fatcor; rudimenta non deerant; quum enim iis tradita esset regio Gessen inhabitanda iam a diebus Iacob et Ioseph, necessariis saltem artibus eos sibi sufficere necesse erat; non enim facile factu invenio ad singula comparanda unumquemque ab illa provincia, seu « nomos », seu regione demigrare, ut ab Aegyptiis peteret, emeret, quae vitam alunt, confortant, et recreant ab acu ad vestes, a sedilibus ad « cinor », ac tympana, ab arcu ad patinas. Diuturna autem habitatio id, quod Abraham a Chaldaeis et Syriis acceperat, cum Aegyptio more miscuerat; non enim quis impune quadringentis annis apud extraneos ita vivere et versari potest, quominus aliquid vel imitatione, vel usu inde recipiat. Magnum, si proprium sermonem integrum inviolatumque servaverit; in quem tamen aliquid, quod ex hospitibus fluat, irrepere, vel irrumpere necesse est! Hoc tamen animadverto, Hebraeos, praeter sermonem proprium, etiam scribendi modum et morem, etiam litterarum notas, characteres, quibus Samaritae, si Hieronymo credimus, usi sunt, et retinuerunt ad ultimum, servasse.

Post captivitatem Babylonicam redeuntes non quidem verborum et sermonem Hebraei non abiecerunt, sed Hebraicarum litterarum signa in Syro-Chaldaea immutarunt, ut siquis nunc apud nos graecis litteris italica scriberet verba, sive latina. Id vero minime mirandum arbitror et iudico; nam qui e Germania sunt nunc, propria scribentes, libros latinis modo litteris, modo gothicis conficiunt, germanicis verbis vero sonoque accentuque legunt. Samaritae, ut ante scripsi, litterarum formas non immutarunt, et Hieronymi aetate vel tenacissime morem priscum fovebant.

Alter aetate, quae artibus illucet Iudaicis, inventutem, adolescentiam suam Moyses cum aetate orditur, et propria sibi apparet facie, ab aliis iam secernitur, et quid proprium praefert. Id autem bifariam porrigitur. Caput enim alterum in bonis litteris est, alterum in manufactis arte, et opificum industria dolatis aere, marmore, gemmis, acu; est et aliquid in musicis rebus, est et in astronomicis, est et in prudentia iuris tum privati, tum publici; est praeterea in sexcentis, quae nos compendio indicamus per summa capita, non enumeramus; iter enim sternimus volentibus altius perspicere; nobis autem, sive opportunitas prohibeat, sive minores fortasse sint ausu vires, nominatim singula persequi non licitum est.

Iamque ut de bonis litteris aliquid hodie dicam, credo id proculdubio, neminem ex optimis historicis esse, qui cum narrante Moyse sit comparandus. Maximus hic enim Hebraeus celeritate et perspicuitate mirabili in libro *Genesis* quamdam historiam universi generis humani profert, atque hoc maximum tanta

(1) Cfr. num. XIX.

(1) Placet huc referre ea, quae de huius commentarii "de litteris et bonis artibus", meritis dixit Iacobus Tasset in epistula quadam ad A. Schereram scripta (*Cronache* etc., fasc. IX-XIV, p. 159): *Je reçois en outre des périodiques dont le plus considérable est la Vox Urbis. Ils prouvent que tous les sujets intéressant des hommes civilisés peuvent être traités dans la langue classique sans qu'il soit nécessaire de lui faire subir aucune altération sensible.*

utpote poetice dicta, reprehendenda fortasse non sunt; atvero, considerata Synesii doctrina de Mente universi, mihi non videntur multum dissentire a Pythagorae dogmate, qui voluit egressam corpore animam redire in « Animam universi », quae eiusdem cum ipsa est speciei.

Praeterea his in hymnis nonnulla reperies quae pantheismum Alexandrinorum olent. Deum quippe vocat (passim) « unum et omnia, unum autem omnium, semen omnium, abstrusum semen, unum in seipso et per omnia, naturam naturarum, etc.... » Nonnulla insuper occurrunt quae Valentinianorum, seu Gnosticorum dicendi rationem imitantur; velut cum Deum vocat « θεός » et: « tu es radix, tu Pater, tu Mater, tu mas, tu femina, tu vox, tu silentium (σιγή) » (1).

Quin imo, si quis rem attente inspexerit, animadvertet fortasse Synesii priores hymnos nonnihil convenire cum oraculis Zoroastris (2), quae summo in pretio Platonici habuerunt philosophi. Haec enim, quibus theologiae Chaldaicae compendium quoddam exhibetur, a Deo revelata existimabantur, cumque in illis non nulla ad Platonis scita quadrare animadvertent, inde colligebant Magistri sui doctrinam a Diis ipsis probatam. Iamvero Chaldaeis illis oraculis fidem auctoritatemque Synesium adiungit, res est quae nihil dubitationis habet. Namque, libro *De insomnia* (c. V), pluries, probandi

causa, in medium dicta quaedam profert quae « sacra responsa » vocat, aut « sacra carmina »; haec autem inter oracula Zoroastris habentur versibus 240-242 et 260-261 descripta. Praeterea, libro qui inscribitur *Dion* (c. IX), Zoroastrem recenset inter eos qui « eximiam naturae conditionem adepti sunt, eximiaque mentis magnitudine praediti fuere ». Verum hi duo libri scripti sunt ad an. cccciij aut cccciij (3);

eodem autem tempore hymnos illos de quibus agimus componebat (1). Licet ergo coniicere illum quam ex dictis oraculis hauserat doctrinam versibus aptare voluisse. Quam coniecturam firmat eadem pluribus locis non modo sententiarum, sed et verborum et appellationum conformatio, velut cum Deus et ab Synesio et ab Oraculis Pater dicitur Mente omnia gubernans, fons fontium, matrix continens omnia, integra

hibere mentis ad veritatem pedetentim pervenientis. Etenim quam a magistro accepit platoniceam doctrinam, christiano quodam colore tinctam, miro ardore primum canit (*Hym.* I-IV et VI). Sequitur hym. V, ubi clarius christiana doctrina apparet, quamquam philosophicis permixta commentis; quae penitus reliquit (*Hym.* VII-X) ut caneret immortalem Dei Filium, hominis naturam indutum. Cui cum Synesio, finem hymnis imponenti, preces adhibere iuvat: « Da ut adspiciam, Servator Iesu, divinum splendorem tuum, quem cum apparueris, canam carmina animarum medico, medico corporum, Patri simul excelso, Spirituique Sancto » (1).

I. LEMETTE.

DE TIBERIO ASSISIENSI

PICTORE.

INTER Petri Vanucci discipulos unus est, qui in figurarum lepore, venustate ac nitore cum magistro non immerito contendat. Tiberius ei nomen, cui a natali domo pictoriae artis periti Assisiensis cognomentum addidit; ineunte saeculo XVI floruit, siquidem eius opera ab an. MDX ad MDXVIII data sint; at de eius vita, quam brevem coniectamus, uberiores notitiae desiderantur. Sed tamen quo usus est in pingendo artificium virum posteris commendaverunt. Exemplo sit tabula in oppido Umbrae Montefalco asservata, quam in nostras paginas hodie

Tiberii Assisiensis tabula in oppido Montefalco asservata.

partitio et impartibilis, qui intellectualibus fulget sectionibus, etc....

Quodsi praeterea animo prorsus christiano hymnos scripsisset, non satis, puto, habuisset a Deo mentem sanam in corpore sano postulare, aut placidam fortunam, vitam videlicet omnibus opum et paupertatis incommodis immunem, aut famam bonam, aut eloquentiam. Cuiusmodi votis abunde expleri fortasse potest philosophus, non christianus.

Uno ut verbo breviter concludam, hymni Synesii progressum quemdam mihi videntur ex-

referimus. Si quis enim cum Perusini tabulis eam conferat (2), facile personarum eundem vigorem in vultu, vim in oculis, lineamenta, quin etiam eandem dispositionem, et rei, ut ita dicam, architecturam facile deprehendat, ita ut, nisi artificis nomen plane legatur, non impossibile intuenti fiat de operis auctore decipi. Ita reapse evenit in tabula Berolinensis musei recens tantum Nostro vindicata, et ipsa Deiparam suavissimam effingens cum puerulo suo; quod argumentum, una cum S. Francisci fastis Tiberius prae ceteris dilexit.

I. F.

(1) *Hym.* II, 60-65, et alibi. — Ernestus Grobe (notis ad S. Irenaeum) fatetur Synesium totam Valentinianorum theologiam ad orthodoxam theologiam aptasse.

(2) Haec apud supra laudatum Stanleium habes.

(3) Cf. H. Druon, pp. 29, 151 et 161.

(1) Quod ipse satis aperte innuit *Hym.* III, v. 430 et seqq.

(1) *Hymn.* X.

(2) Vide *Vox Urbis*, an. VI, n. XXI-XXII.

BETHLEHEM URBS.

BETHLEHEM urbis prospectum alias dedimus, cum de crypta Nativitatis Dominicae, ut de sollemnibus, anniversaria fausta die recurreto, inibi haberi solitis, Aemilius Crivelli, qui diu adfuit testis, in *Voce Urbis* disseruit (1). At quisnam nos reprehendat si, redeunte annua commemoratione, prospectum alterum oppidi inter felicia fortunatissimi, exhibemus? Habeat ista, socii ac lectores, eiusque visus ad caelestia desideria vos erigat, quae post vitam longevam atque in omnibus secundam ut deus optulerit vobis ex animo ominatur

FORREX.

SYNESII HYMNI.

Quorum operae multamque studii iam tum a patre atque deinceps in poetam collocasse videtur Synesius. Poetarum namque ac amantissimum ubique praeferit, quod et ipsi fidem adhibemus, cum rursus auctoribus optimas notas et celesti et legit, magna, ut fatetur, suo iudicio. «Neminem, — inquit, — quod n. 10) qui in Graecorum utilitatem aliud contulerit quod praecellens vellet, debito honore praemioque carere suam, quoniam non a poetis sed a sapientibus edocuit, mentis acie infusa et quasi aegros animos curant, quae utilia rebus hominum civitate condiderunt. Quae quidem doctrinae cum parentis in mente quae in scriptis rebus de poetis perperit. Quod cum plures vitio illi daret, dantesque insuper viri doctrinam liberalibus disciplinis impendunt, Synesius Musarum vindicem a praesentibus est, idque quanta eruditione, quantumque, cognoscere potes ex libro quem inscripsit *Dei, non de ipsius vitae instituto*.

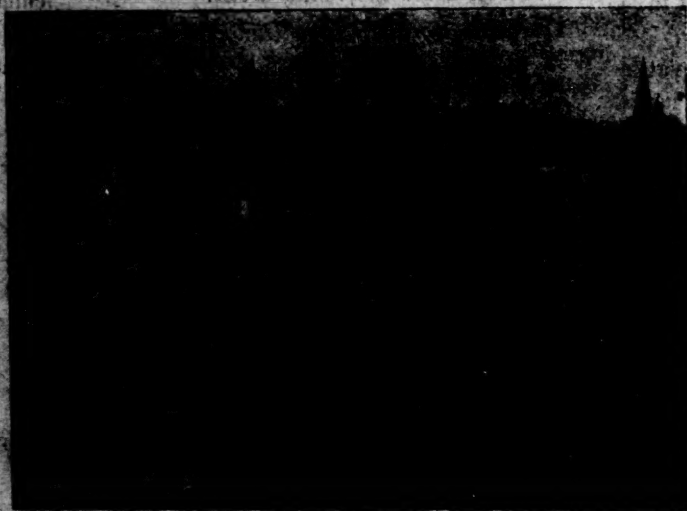
Verum non tantum legentis poetis aut vindicantis operam praestitit, sed et imitandis, quoniam eorum ex consuetudine perciperet voluptatem, ad eorum laudes gloriamque participandam non contemnere voluit. Ex eius namque carminibus discimus eum, fervente adhuc in urbe, poetas satia amplum de re venatoria (cuius studiosissimus erat) condidisse, *Cynegetica* dictum. Quod opus cum sit omnino deperitum, non est quo iudicium de illo feramus, nisi fidem habere velimus Synesio ipsi, qui (lib. CLIII) fatetur eum carmen quosdam adduxisse, ut eum ad ludicra dumtaxat idoneum praerent, verum idem magnum sui studium in aliis adolescentibus imprimis, excitasse, qui poetas facundiam et leporem adamarent, nonnullaque a poetica facultate cum studio profecto, et antiquae manus aliquid (quod de statuis discimus), prae se ferentia probarent. — Nos vero ut poetam poetaeque ingenium metiri valeamus, hymnos tantum eius habemus, numero decem, Dorica dialecto conscriptos, de quibus, quid sentiamus, dicemus.

(1) Cfr. an. III et IV, num. XXIV.

(2) Cfr. an. VI, n. XXII.

Poetam sciunt omnes neminem optimum esse posse sine rerum sublimium copia, verborumque splendore, et quadam animorum inflammatione. Quam laudem Synesio non negamus, eumque praecipue commendatum volumus quod iter affectaverit novum, exelsum, poetica maxime dignum. Nam, ut ab ipso monemur, initio hym. I, non more aliorum «teneras virgines venustum ridentes, non florentium iuvenum amabilem pubertatem», sed divinam Sapientiam, divinaque philosophiae mysteria celebrare intendit. Nec defuit proposito. Quippe nullus hymnorum est, qui non ad Deum dirigatur, ardentissimisque in Eum affectibus non redundet. Verum, atque id est quod maxime quaeritur, num quae de Deo sensit ac cecinit Synesius ita christianis probari possunt, ut christianus poeta haberi diceque debeat, an potius poeta, ut ita dicam, philosophus, philosophiae placita, quae suo tempore invaluerant, numeris exponere contendens?

Varia hac de re plurimorum iudicia, partim

Bethlehem urbis prospectus.

existimantium Synesium philosophiae platonicae dogmata cecinitisse, partim affirmantium eum christiano more Deum, SS. Trinitatem celebrasse. Quos inter nonnulli eum *Pindarum Christianum* appellant, ut Possavinus (1), qui haec habet: «Synesii hymni, ut lepore ac nitore non cedunt Orphaei ac Pindari hymnis, sic utramque superant quod summa pietate spirant spiritum Domini».

Quid ego sentiam, ingenue fatebor. Atque imprimis certum est hymnos VII-X, omnium breviores, a Synesio christianis dogmatibus imbuto ac de illis persuaso conditos esse. In iis enim «Filium immortalem natum clarissima Virgine» rite ac non sine magnifico verborum ornatu celebrat. Idem insuper argumentum hymno subest V; atvero hoc in hymno mens poetae fluctuare quodammodo videtur, atque in huiusmodi adhuc propendere dogmata, minus illa fidei christianae consona, quae in quatuor prioribus hymnis et in VI deprehenduntur, quibus etsi verbis quandoque cum christianis concinere videtur, re tamen ut plurimum et etiam verbis discrepare dicendus est.

Equidem Deum unum trinumque celebrat; Patrem et Filium et Spiritum Sanctum nominatim invocatur. At vero, si introspectas subiectum

(1) *Apparatus sacri*, T. II, p. 445.

hiscie vocibus sensum, ceterasque opiniones a Synesio versibus aptatas, puto te fere non nisi Neo-platoniorum placita (1), quibus Alexandria imbutus fuit, esse reperturum.

Deum namque, Proeli philosophi more, summam *Unitatem* primamque *Monada* appellat (2), qui supersubstantiali partu peperit simplicitates summatum (*ἀπλότητα ἀκροτήτων*) id est, ut opinor, summas quasdam naturas, e quibus omnes aliae secundum certos ordines processerunt, et in quibus tandem ab infimis ad summa si ascendas, enumerando varios rerum ordines, desines (3). Naturas autem inter illas eminet «Mens», seu divina quaedam hypostasis (a Synesio dicta etiam Filius, sapientia, forma primigena, etc.) quam genuit «Unitas», seu Pater, ope «Consilii» sui, seu Voluntatis, quae nova hypostasis Spiritus Sancti nomine apud Synesium designatur. Hac quidem ratione «Triadem» suam efformat Synesius, ita ut Spiritus Sanctus non tertia «persona», sed secunda dici potius debeat (4). Quae omnia potius ad imitationem christiani dogmatis commentatur, quam ad eius explicationem.

Pergamus vero. «Mens» illa supra solos iam curat «intellectuales mundos» (5); inde spiritus humani origo divisa est, cum ipsa illius radix, fons, aut semen (sunt Synesii verba) non divideretur. Tota ista et una ubique, tota in totum infusa, vastam cavitatem caelorum torquet, universumque hoc conservans, in diversas formas distributa adest. — Numquid non licet hisce in verbis agnoscere Deum illum Pythagoricum, «Animum» videlicet per universas mundi partes diffusum, ex quo omnia quae nascuntur vitam hauriunt: Deum illum qui ipse est omnium temperatio, mens et animatio universorum, circulorum omnium motio? (6) Quam sententiam Plotinus, neo-Platoniorum princeps, secutus est, fingendo Deum «Animam universi» quam suae «Triadis tertiam personam» constituit; eandemque doctrinam amplexus est Synesius, ut ex eius dictis constat, in libro: *Calvitii Encomium*, n. 8: «Tertium illum Deum intelligo qui mundi est Animus, quique ab eodem (Deo supremo) et parente auctoreque sui, et mundi huius corporei opifice, in universum est introductus» (7). Hinc mentes hominum quasi semina divinae Mentis habet, aut quasi stillas ex hoc divino fonte profusas: «Gutta, — inquit —, caelestis, effusa sum in terram». Hinc petit «ut fonti restituatur, ut progenitrici lucis misceatur, ut fugitans terrae labores misceatur cum animae fonte» (8). Haec,

(1) Atque insuper eorumdem obscuritates et aenigmata.

(2) *Hym.* I, 60 sqq.

(3) Ita Ioan. Clericus hanc vocem ἀκροτήτων: explicat in notis ad oracula Zoroastri, de quibus infra.

(4) Hunc in modum loquitur Synesius: «In Filium effusus est (Pater) Consilio sapienti; ipsum autem Consilium natum est media natura ineffabilis, quae est ante naturas omnes» (*Hym.* III, 217-221). Et *Hym.* IV: «Ipsa (voluntas) mater, ipsa soror, ipsa filia, quae obstetricata est abditam radicem», id est Patrem, ut Filius ex eo gigneretur. (V. 100-105). Similia habet passim.(5) *Hym.* I, 76 sqq., et alibi passim.(6) Cfr. STAELEIUM, *Historia philosophiae*, edita Lipsiae an MDCCXI. Pars VII - Doctrina Pythagorae, p. 768.(7) Hoc opus: *Calvitii Encomium* composuit Synesius circa an. cccci, quo tempore priores hymnos scribebat. Vide infra.(8) Sic *Hym.* I animam alloquitur: «Ascende, neque cunctare, mox, iuncta cum Patre, Dea in Deo exultabis», et passim.

num ille sectum die dabat, haec quingenties iterata profert; quamobrem quingentorum secantium hominum sola vices gerit et opus praebet.

Praetereo quae a ligneis, quibus portae, fenestrae, mensae, et cetera huiusmodi constant; nemo enim est, qui non viderit serras dividentes, ascias polientes, et instrumenta quaeque lignariorum fabrorum, ea momento temporis conficere, quae faber vix hora posset.

Typographica industria a singulis literarum notis manu eligendis, a disponendis per lineas, ab imbuendis atramento, ad paginas impressas vel diarii vel libri exhibendas, et plurium laborem et sedulitatem occupabat; nec tamen mendae, errores, quae omnia qui scripta praelo damus probe scimus, rara res erant; inde emendatores, correctores... Haec omnia, plures divisa per operarios, magnum horarum spatium absument. Nunc eo perventum est, ut, quod olim, centum facientibus operariis, quinque vix mensibus absolvebatur, totidem adlaborantibus, septem horis tantummodo perficiatur; quod olim tria operariorum millia poterant, nunc octoginta in libris edendis possunt.

Et quid de facilitate, de celeritate itinerum dicam? A Neo-Eboraci ad S. Francisci urbem

(ter millibus et quingentis milliariis separantur) quatuor diebus nunc iter superatur. Olim iter octo mensium erat, quando, scilicet, nec vaporitrahæ, nec vaporivehæ erant!

Electricum nunc, magneticum fluidum postea, numquid aliud perniciosius dabunt festinantibus, et maturantiora quaerentibus? Videbitne qui felicior vivet? Nos non absurdum habemus id futurum.

M. LANI.

EX POLONIA.

De Augustini Kordecki memoria celebrata.

VIROBUM magnorum ac praeclare ab iis factorum memoria merito magnopere coli solet, neque patimur eorum nomina oblivioni tradi, qui aut vitae sanctitate, aut litteris, aut artibus, aut rebus in bello gestis aequalium admirationem excitaverunt, neque minus apud posteros eam movent. Quanto magis autem extollendam arbitramur memoriam ipsam, si quis non una ex iis rebus, sed pluribus coniunctis inter suos excelluerit? Quod quidem summopere Augustinum Kordecki Polonum inter suos assecutum esse inter omnes gentium historiae

- « Satis ».

- « Sonum nunc eius videamus, qui lenior paullo quam hodie efferunt molliorque. Incrassamus enim, et haud longe pronuntiamus a TS "sonum", "saccum", etc., quasi essent t'sonum, t'saceus. At lenis ille effatus verior est, quem servamus in mediis vocibus msi, Piso, asinus, etc. Viros doctos non audio, qui efferri ut corruptum illud C volunt Seleucus, simla, sanus. Male; et transeunt in vitium, quod συριγμός; dictum a Graecis est. Terentianus a lenitate hac nostra est:

..... agitur pone dentes

Sic levis (1), et unum ciet auribus susurram,

ex Victorino, qui fere haec transcripsit.

Ad X iam venio, cruciariam illam litteram. Non enim male sic appellem, quia et figura haec illi, et aures linguamque cruciat duro sono ».

Hic ego: - « Resiste paulum - inquam - etsi properas. De figura non fallis? Vereor. Nam ea in T littera, consensu omnium, non in ista. Vel Tertullianum audi: "Ipsa est littera Graecorum tau, nostra autem T species crucis." ».

Ille prompte: - « Hoc, Lipsi, non nescio - inquit. - Sed tu quoque scito crucis unam non olim formam. Formabant, ut dixisti, recto et transverso ligno ad T faciem, sive ad mali cum annexa antenna. Ita enim Ansonius:

Malus ut antennam fert vertice; sic ego sum T.

Et ideo cum navi Artemidorus comparat (lib. II): "E lignis et clavis crux componitur, ut et navis, sicut conformatio etiam navis similis cruci." Apposite D. Maximus Taurinensis Episcopus: "Cum a nautis scinditur mare, prius ab ipsis arbor erigitur, velum distenditur, ut cruce Domini facta, aquarum fluentia rumpantur." Atque haec vulgata forma. Sed nec illa infrequens ex lignis decussatis, quam X littera repraesentat. De ea Isidorus: "X littera et in figura crucem, et in numero decem demonstrat." Utraque ista in Constantini nummis conspicitur, cum adscriptione: IN HOC SIGNO VINCE. Seneca ad hanc varietatem: "Vides istae crucis non unius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas.".

Sed redeo ad meam lineam et pergo de sono; qui in ista durus ex C et S mixtus. Ideo in monumentis altera ea littera est, saepe etiam inneta, ut VICXIT, IUNXCIT et CAPPADOXS, CONIUXS; quin vete-

(1) Sic lenis, malim.

gnaros satis constat, cuius memoriam, annis iam trecentis ab eius ortu elapsis, Poloni die XVI Novembris a. c. pro eius in patriam meritis celebrarunt.

Huius vero consilii opportunitas patebit melius, si de viri ingenio, virtute rebusque gestis pauca dixerimus.

Ioanni III Suecorum regi a. MDXCII mortuo succedere debebat Sigismundus III, qui, iam ante fidem catholicam amplexus et Polonorum rex constitutus, cum ipse regno et diademate accepto in Suecia manere non posset, patrum suum Carolum, Sudermaniae principem, suo nomine populo praeesse iussit. Qui, cum artibus subdolis regnum et solium arripisset, bellum atrox inter Polonos et Suecos movit. Fortuna belli et ingenium Caroli, quem etiam fides et religio cum populo suo communis adiuvalet, effecerunt, ut rex Suecorum constitueretur. Bellum deinde redintegratum, et non solum a Carolo et Sigismundo vivis, sed etiam post mortem eorum a successoribus gestum. Quod bellum atrocissime ardebat, cum in Polonia alter filius Sigismundi, Ioannes Casimirus, in Suecia autem Caroli ex filio nepos, Carolus X Gustavus, regnaret. Is enim, ubi regnum obtinuit, quamquam Ioannes Casimirus

res CS. aut GS pro ea scripsere, nec reperiri X ante Augusti aevum credo Isidoro, et Nigidium in libris suis sprevisse, ubi lego apud Victorinum. In hac efferenda peccari admodum non video; igitur pergam.

Superest mihi Z, quam, etsi Latini saepe vertunt in S duplex (μαζα, massa; Πατρις, Patrisso, etc.) valere DS consensu tradunt; ideo et sic efferenda: uti dsena, dseno, dselus, madsa, Medsentius. Nos hodie pessime, qui mollius quam ipsum c. Quia adfinitas cum D illi, ideo in eam saepe mutat, et contra: sic zabolus pro "diabolus", fere semper est apud Paulinum, antistitem Nolanum. Iuxta Quinctilianum Z et Y apud Graecos nuda dulcis spirant; et approbo; etsi appius Claudius - Capella refert - hanc litteram reformidari, quod "dum exprimitur morientis dentes imitetur". Ita aurium iudicium, Lipsi, varium, ut et sensuum aliorum. At ego de elementaria pronuntiatione campum hunc decurri; restat ille qui de accentuali.

XVII.

Quem veteres aliquot novique decurrerunt, fateor; sed cur non levi rota etiam ego? Ordo sermonis huc me ducit; et quis scit an non planius aliquid aut plenius dicam? Conabor. Tu tantum, Lipsi, scin' quid te velim?

- « Iube », - inquam.

- « Illud Caelianum, - ait -: "Dic aliquid, ut duo simus." Nam haecenus audis me nimis obnoxie, non solum intente. Ut autem ex lapidum attritu ignis elicitur, sic saepe veritas ex alternantium, imo ex altercantium sermonum conflictu." »

- « Sed enim quid abloquar, aut interloquar, - inquam -, ubi res non anceps? Sic mihi visa quae adhuc dicta. In aliis si qua mihi salebra aut abruptum, revocabo libere et sistam. Tu perge, nec respice. »

Ridens ille: - « At enim Plautus noster, - inquit -, hoc probi agitatoris esse voluit. Sed capio iterum lora, et, quo coepi, aurigor. Pronuntiationis pars mihi facta altera, accentus. Iure. Elementaris enim illa qui sufficiat? Quin ut in cithara parum sit nervi cuiusque sonum nosse, nisi efficere possis iunctim ex iisdem concentum, sic frustra elementa mihi recte efferas, nisi ex iis et voces. At has non potes sine iusto legitimoque accentu.

(Ad proximum numerum).

I. LIPSIUS.

14]

SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS.

DE RECTA PRONUNCIATIONE LATINAE LINGUAE DIALOGUS.

- Attici spreverunt, - inquis. - Quid mirer mollesimos mortaliū? At non Lacones aliqui, aut Thebani. Hoc ipso tempore robustum hunc sibilum robusti illi Germani adamant; fugitis vos - ne aegre sit meo Lipsio - mollicelli Belgae. Perperam; nec id doceo, quia egit et peregit hanc causam ante me Lucianus apud vocalium tribunal; et haec eadem in Messallam opportune dicta mihi sunt. Fabius sequitur, qui asperam criminatur et rixantem. Bona venia, magister, a quavis causa tibi odium in hanc litteram, non a ratione. Te in te advoco. Tu enim idem ibidem Z mollesimum et suavissimum appellas: qui potest, si S insuavis? Quidquid enim mollesitiei in illa est, debet esse ab hoc fonte. Nam D quae immixta, etiam te iudice, aspera est et duri casus. In illam igitur si aequus, quomodo iniquus es in istam? Sed profecto in toto illo iudicio, quo graecanicum effatum supra latinum ambitiose tollis, plura tibi exciderunt iudicii non similia, et, inter ea, istud, de priore Latinis quod obiciunt bellum: unam aut alteram voculam adferunt, in qua haec mutatio; ego sexcentas, in quibus alia. Nam hoc verissimum, priscos illos viros vere frequentasse virilem hanc litteram et inseruisse aut substituisse, paene dicam, affectate. Ecce Cassianae illorum sunt, dusmosus, cosmittere, pro "Camenis", "dumoso", "committere". Eorundem aae pro "aræ", et fusvi pro "furvi", et Valesii, et Fuell. Iam odos, vapos, arbos, robos dixere, et ab iis ἀνάλω; odosem, vapsem, arbosem, robosem, quod Festo credes, eiusdemque generis, quod Fabius notat elamos ac passes. Nec stiatum, stilitem, stiotum ignoras pro "lato", "lite", "loto". Item quae e Graecis commutat: ἰππω, serpo; ἑξ, sex; ἑπτὰ, septem; ἄλ, sal; ὕλα, sylvae; et multa postremum, ubi geminata ea, ut in cassus, caussa, divissio, quod Ciceronis temporibus paulumque infra facitatum ait Fabius. A quo more etiam in lapide legi BASSIS pro "basis". Quod poetae tamen hanc omiserint, - id enim etiam obicitur - quae omittant. Quis tam imperitus est, qui nesciat a versum lege id esse, non a contemptu? Et satin' haec, Lipsi, ad veterum in hanc litteram amorem et honorem?

RERUM HODIERNARUM FESTINATIO.⁽¹⁾

Quae antea ad conficienda tibialia destinabantur fila, praeterquamquod diligentioribus, ne quid nodo emeretur in filis, nentibus trahebantur, fila eadem ferreis virgulis ita disponenda erant, ut densum rete facerent, molle simul ac tenue, et formae obediens cruris et poplitis velandi. Opus hoc autem amitae, aviae, (siquidem senescentibus praesertim feminis opus leve dignum erat), inter viginti horas et quadraginta complebant. Nunc machinis usi quinquaginta operarii, qui triduo aut quadriduo vix et negre quinquaginta tibialia perfecissent, quotidie septem circiter tibialium millia absolunt. Quae igitur materfamilias integro mense adlaborans, festinans, quotidie in labore quindecim horas impendens, edebat, nunc horis quatuor, machina conficiente, parabit. Quid plura? In lenis, in gossypia carminandis, quod operarius bis mille et quingentis diebus perpetua fecisset, nunc uno die, machina adiuvente, commode explebit.

Nec minora sunt in vestibus consendis admiranda celeritate mirabili. Industria, femoralia, pailia, quotquot olim sex circiter horis, duobus collaborantibus operariis, coepta habebantur, nunc iidem, facientibus machinis, dimidia vix

(1) Off. an. VI, a. XXI.

ora conficiuntur. Qui igitur duo primum quotidie dabant, nunc circiter quadraginta praebeant.

Sed calceamenta, caligae, sandalia, diabathrae, omnia quae pedes nostros corio defendunt, a soleis ad vitulinas pelles, ita se habebant, ut..... Non digna fide narranda videntur, quae tamen factis valent. Quae sutor tribus horis poterat, nunc machina, cui nomen a Mekay inventore, sexagesima horae unius parte, idest momento, expedit. Quod unus artifex soleis in consuendis olim poterat, nunc machina Goedrich operarius usus ita valet, ut quinquaginta eiusdem generis, minore incommodo et quidem perfectiore ritu, expleat.

Praestantiora autem sunt, quae, agricolis iuvandis inventa, machinarum adinvento, fuere. Butyri tantum conficiebat vaccarum pastor dimidia hora laboriosus insudans in opus, quantum vix libram attingeret; nunc eandem apparat uno tantum, aut ad summum duobus horae momentis, et levioris impendio laboris, machina opem ferente. Arator olim, pluribus adiunctis sibi operariis, duorum labore gravi bonum, suoque pariter et alieno duodecim horis, quatuor circiter metrorum quadri millia soli sulcabat quotidie, et serebat. Nunc solus, aratoria machina ingens, (quae sunt in Occidentalibus Nordicae Americae foederatis regionibus narro), agricola idem sedens, et commodus idem, per

metrorum octoginta millia patrat. Pariter in metendis frugibus; quod olim, abhinc annos septuaginta, messor tribus patrabat horis sudore madens, et solis aestu ferme ambustus, anhelans, novem nunc, solutus laboribus improbis, horae momentis perficit.

Domestica supellex et ipsa legibus huiusmodi paret. Sella olim quinque circiter conficiebatur horis, nunc vix quadraginta momentis. Qui duo operarii, quinquaginta abhinc annis, si maxime idonei, si celeres, ducentos circiter flammiferos ligneos, frustula, scilicet, lignea illita sulphure et phosphoro, quovis momento dabant, ab aliis postea colligendos, et chartaceis in thecis reponendos antea paratis, nunc, satagente et moras omnes praecipitante machina, ita faciunt, ut, quovis die, quadringenta centena millia (4,000,000) eorumdem non modo dent, sed enumeratos, centenos nempe, singulis ponant et concludant in thecis. Ferrarius faber, securim dolans igne, malleo, lima, tres circiter absumebat horas; nunc omnimode perfectam et expolitam dat machina viginti momentis.

Ecquid autem in iis apparandis, quae ad extruendas domos, quae ad aedificia condenda sunt? Quae prius marmora, quos lapides die integro homo secabat, nunc machina secat perfecte non minus, fortasse vel magis; at quod

10]

SATURIO.

Comœdia latine versibus conscripta
et in tres actus distributa.

X.

CHREMES, CALIPHO, THEUROPIDES et reliqui.

CHR. (1) Ehu! vos quid facitis loquentes in foribus?

CAL. Pater venit, Chremes, nam hospes...

CHR. Tace, scio.

Calipho dixit... Sed cur ego nam vetulus

Caligans oculis eum non noveram?

Tu, Callidore, pol! cur non novisti patrem?

CAL. (2) Ego putabam, ego, sed.....

CHR. Quo nunc se condidit?

CAL. Dii faxint, ipse ne fugiat depue...

CHR. Eum quærivisti sedulo per domum,

Nec invenisti.

STR. Nuper vidi ego hominem

Et quasi furem male abegi ab aedibus.

CHR. Malum! puer, malum!

STR. Facias fateor!

CAL. Ubi nunc erit hospes, pater, Theuroides?

THE. (3) Aedepol! heic est ante vestros oculos!

OMNES. Quid hoc miraculi est?

STR. Quomodo huc ex machina?

CHR. Theuroides!

CAL. Sed ergo non est ille prior

Pater?

CHR. Theuroides! Ipeus est! Ipeus est!

THE. Meas ad ulnas veni citius, puer!

Enim te semper peramanter diligo.

CAL. (4) Cadunt ehu! lacrumas nimis laetitia.

CHR. Ehu! ubi sim nescio. Somnio, an vigilo?

THE. Pol! vigilas.

CHR. Tunc es Theuroides?

THE. Admodum!

CHR. Sed non misisti nuntium mihi ex Attica?

THE. Nullum, mi Chremes, maxime quod doleo.

(1) Cum indignatione.

(2) Quasi lacrymans.

(3) Proripit in scenam ex improvise magna personarum admiratione et confusione.

(4) Quasi sensibus destitutus

CHR. Qui venit brevi?...

THE. Magnis sycophantiis?

Est parasita, qui iucundam fabulam

Pro prandio fixit arte vasserima.

Gaudeo, quod meas volens introgredier

Aedes, ut nati novissem mores...

STR. Here,

Malis te accepiasse verbis nuper fateor...

Si quid peccavi?

THE. Dabo veniam, Strobile!

Nempe te cognovi semper frugis bonae.

Servus nam fidelior avis rarissima,

Callidorum gaudeo quod viderem probum,

Qui multum ad honorem, ad gloriam,

Et virtutem tendit, ut adolescentulus

Selet, qui mentem ad studium adiungit sedulo.

Chremes, quot gratias tibi pro munere

Ago atque habeo, quae aliquando referam!

CHR. Quid dicis? Egi meum quod officium erat;

Ut belle, ut sapienter vitam coleret suam.

Sed..... (1)

PAM. Exi, furcifer!

SAT. Siste! ego non sum fur, ego.

PAM. (2) Non es fur? Sed trifur.

CHR. Quare ergo tu heic?

Audes huc intrare post istud scelus?

Oh frontem hominis pervicacissimi!

CHR. Qui nominaris?

SAT. Dixi iam, Saturio!

Possum qui numquam tibi saturarier.

CAL. (3) Hospes, ave! valet pater meus? Quid gerit?

STR. Hic est qui nuper carnem furatus mihi.

SAT. Ego nil ultra rapui nisi spem coenaticam.

CHR. Nec hospes iam, quid veneras? fabulare nunc.

SAT. Paucis me expediam. Veneram cum fiducia

Heic prandendi: dixi sycophantias,

Me hospitem venisse nomine Theuroidis.

CHR. At numquam noveram te, hominum improbis-

[sime!]

SAT. Nos noveramus te, quarentem nimium

Tui Theuroidis fratris silentium.

Hinc sumsi exordium exornandi fabulam,

Hospitem nempe me venisse ex Attica.

(1) Rumor auditur ex aedibus.

(2) Manu Saturionem adducens.

(3) Ironice.

Navis ehu! prope ripam iam convenerat,

Lautius a coquo parabatur prandium...

Meus quoque venter auxerat fiduciam

Prandendi... Cum novus hospes hic Theuroides

Ex improvise sursum vortum os sublinat.

THE. Lepidum caput!

CAL. Oh commentum lepidum!

CHR. Si ita est, gaudeo.

SAT. Tibi, non vero mihi!

Quod ita...

CHR. Tace, te nolo exaudire amplius,

Quia tuis circumvenisti me dolis.

SAT. Nec malis equidem. Scis tali ludo illudere

Homines saepius parasitis solitos.

CHR. Exi nunc, furcifer, ferulis ne vapules.

Satis mihi tuae iam sycophantiae.

SAT. Gratias tu, Calipho, gratias, Theuroides...

CAL. Huic gratias habet!

THE. Quoniam nunc Chremes

Iusserit dubiam coenam pararier,

Velim te primum, Calipho, vocarier

Ad ipsam hodie cum Pamphilippo tuo.

Et tu, Saturio...

SAT. Actum est: mittar in crucem.

THE. Eras qui falsus, lepidus, sed hospes eras,

Cum nobis omnibus prandebis epulas,

Tibi quas unice Chremes paraverat.

SAT. Sine manum deosculer.

THE. Sapias in posterum...

Et sanctos nunc deos vereri discito,

Queis ego gratias maximas habeo,

Quod me tulerunt in patriam incolumem.

SAT. Quandoquidem coenae particeps advocor,

Et ignovit mihi facilis Theuroides,

Nuper qui reddit peregrinus Attica;

Laetus est Chremes, Callidorus laetior,

Ego sed Saturio quasi laetissimus...

Iam ergo acta est comoedia. Si quid pecca-

[vimus]

Vos quoque, spectatores, nobis ignoscite.

Si quidpiam vero placuimus...

GREX. Plaudite.

EXPLICIT COMOEDIA.

I. B. FRANCESIA.

trata, intercedente eodem Caelite Beato, atque ad eius canonizationem proponuntur.

Rñus vir Ioannes Prior inter antistites Domus Pontificalis adnumeratur.

Repentino morbo correptus Romae moritur Ioannes Baptista Anzer, episcopus Teleptensis, Vicarius apostolicus provinciae Scian-tom australis in Sinis. die xxv, post auditum Purpuratum Patrem Andream Aiuti, Pontifex sui conveniendi facit potestatem exñis episcopis Compsan., ac Cephaluden.; rñis viris A. Duchesne, historicae Gallorum academiae moderatori, A. Santini, antistiti generali canonicorum reg. lateranensium SS. Salvatoris; F. Gréa eodem munere fungenti apud canonicos reg. ab Immaculata Conceptione B. M. V.; A. Brisson, « Oblatorum » rectori supremo; I. Coccolo, moderatori collegii ad missiones Africanas in oppido S. Viti ad Tiliavemptum; I. Broch, rectori Lugdunensis sodalitatís « a Providentia ».

Exñus vir Seraphinus Card. Vannutelli Urbanorum collegiorum Anglici et Beda patronus renuntiatur.

die xxvi coram Pontificem admittuntur nobiles viri Thomas Antici-Mattei, princeps Urbanus, cum uxore et liberis; Philippus Lancellotti, et ipse Urbanus princeps, cum eius familia; exñus vir Franciscus Riggi sacrarum caeremoniarum antistes cum suis collegis, et manus adolescentum ex plebe his diebus sacra synaxi primum refectorum. — Vespere exñus vir Camillus Rospigliosi, dux Pontificiae nobilium cohortis cum suis militibus, atque ceterorum agminum praefecti.

die xxvii auditus est Purpurato Patri Francisco Salesio Della Volpe, oeconomicae rei apud S. Congregationem de Propaganda fide praeposito; exñis viris Ignatio Gutierrez-Ponce, Columbiae legato apud Germanos et Anglos, peculiari missione aucto ut civium suorum omina Summo Pontifici recens electo offerret; Emmanueli Peralta, litteras civitatis Costaricae praebenti, quibus legatus apud Apostolicam Sedem addicitur; denique adolescentibus luminibus captis ex hospitali domo S. Alexii de Urbe, quibuscum Pontifex vehementer commotus benignissime diuque sistit.

die xxviii emò viro Aloisio Card. Tripepi; exñis episcopis Rokhamptonen., Gulburnen., Leopoliem. Ruthenorum, Larinen.; rño p. Paulo Smolikowski, presbyterorum a Resurrectione summo moderatori. Exñus vir Iacobus Radini-Tedeschi, canonicus Vaticanus, diaconus « Pontificiae Cappellae » renuntiatur.

die xxix, mane, excipiuntur exñi episcopi Nicolopolitan., Laquedonien.; Caietanus De Lai, a secretis S. Conghii Concilii Tridentinis decretis interpretandis; Pignatelli princeps eiusque familia; Augustus Persichetti, eques to-quatus, praeses Piani foederis catholicorum in Urbe coetuum; denique, a Purpurato Patre Mario Mocenni adducti, praefecti sodalitatís a S. Hieronymo ad Sacra Evangelia vulganda. Vespere Ibernici collegii alumni.

Auditur a Pontifice, Cardinalibus aulicisque omnibus domus Pontif. r. p. Pauli della Pieve di Cotrone ex Ordine Capulorum S. Francisci, oratoris apostolici, concio de adventu Domini.

die xxx adeundi Pontificem potestas fit exñis episcopis Tomeo, Aeliopolitan., Liparen.; nobilibus viris Nicolao Troubetzkoy principi, turmae regiae protectorum apud Russum Caesarem praefecto; Francisco Serlupi-Crescenzi, marchioni, eiusque familiae; r. p. Iosepho M. Rolandi, Conghii Filiorum Mariae Immaculatae moderatori; Alberto Galli equiti torquato, museorum et pinacothecarum Summorum Pontificum curatorum, eiusque familiae.

SS. D. N. Pius PP. X patronatum tum Ordinis S. Dominici tum S. Benedicti sibi addicit.

ACTUARIUS.

ANNALES.

Panamensis isthmi effossio Nordicis Americanis addicta.

Americanae vicissitudines supremis hisce diebus, utpote maximi ponderis, omnes orbis gentes

commovere. Gallorum enim audax ille incoepus de Panamensi isthmo reseccando, qui tantam argentariorum ruinam produxit, Americanus hodie est factus. At profecto brevis disceptatio non fuit, neque leves aemulationes de tanto opere perficiendo sunt agitatae. Vicit tandem celeberrima illa Monröe sententia: « America Americanis », quam tamen soli Civitatum Foederatarum nordici incolae sibi vindicare videntur; eorum enim in ditionem, ut hodie sunt maxima armorum vi praediti atque firmati, omnia tandem aliquando cessere, atque ita, ut omnes veteris Europae gentes non tantum a possessione, sed a quavis tutela reseccandi isthmi amoverint. Modo itaque de aperiendo marino itinere novae hinc reipublicae magistratus, inde Americani tutores pactionem subsignavere, cuius descripta subscriptio, utriusque gentis vexillis solemniter obvoluta, legatis Americanorum tradita est. Americana tutela, hisce fulta praesidiis, Americana pecunia fretum inter oceanos aperiet, unde Americae custodiae viam totius orbis communicandis commerciis praecipuam armis atque munimentis tutabuntur.

Dominicana seditio.

At comparato vix triumpho hoc novissimo, latiora litora, Dominicana insula, Cubanos inter atque Portoricenses, Nordicis Americanis sternunt. Cum enim Dominicani seditionem innovassent, tribus factionibus contententibus imperium, qui reipublicae nunc praest, Gill, a Ximenes aemulo in fugam actus, Washingtoniam petit urbem, ut suum populum foederatas inter civitates adiungi valeat. Acerrime huic proposito adversatur Moralesius, qui arma cogit et odia movet, ne novam hanc capitis deminutionem Dominicani patiantur. Ii autem, quos Gilliana petitio respicit, rem tantum ita se profitentur nunc curaturos, ut iura civium suorum, qui in excolendam insulam iunctis pecuniis atque sociato opere intendunt, arbitris iudiciis constitutis, maxime tuta constituantur.

Iaponorum cum Russis discordiae.

Ex Iaponiorum Russorumque inimicitii, quae in ultimo flagrant Oriente, belli initium, quod iamiam videbatur committi, nullum adhuc feliciter exarsit. Sed dum in Coreana praesertim peninsula aemulae gentes de auctoritate contendunt, Sinenses milites adversus Russos coacta manu proficiscuntur, atque ad pugnam se parant. Advelitationes itaque inter hostiles copias non defuere; verumtamen, quod gravissimum est, Sinensium ipse rex edicto iussit Ching principem atque Yaan-Chi-Kai ducem maximum aggredi opus, ut exercitus omnes ex provinciis Sinarum universis uno armorum genere similibusque impedimentis instruerent. Quos autem contra hostes huiusmodi copiae arma haec sint sumpturae, plane non liquet; est vero causa cur mentes Europae gentium de re anxiam quamdam sollicitudinem gerant.

Macedonica pax.

Macedonicas perturbationes tandem aliquando silnere: cum Austrorum Russorumque legatis reguli Turcarum, accepto a Byzantino rege mandato, de legibus innovandis agunt; pariter cautum est certi ut deligantur nostris ex gentibus centuriones, qui vigilam cohortem per Macedoniae fines comparent atque moderentur. Belgae praesertim hac de causa advocati sunt; incertum vero pendet cuiusnam pecunia novae leges applicentur, aut vigiles co-

gantur aut novorum tribunorum sint solvenda stipendia. Quare non pauci sunt, qui credant sponsones novissimae quoque, uti antiquiores, fore ut irritae evadant, proximoque vere iterum ad arma hinc et inde veniantur.

POPPLICOLA.

PUBLICI PER ORBEM COETUS

LEGIBUS FERENDIS.

In Bulgaria praeses administratorum oratoribus populi orationem habuit ut animadverteret praesertim, quae, iunctis sibi Russorum consiliis Bulgari ausi sunt ad suas opes intra Macedoniae fines tuendas.

In Gallia cum de rebus publicis quae cum exteris communicantur quaestio coram municipum legatis esset, Delcassé administer tum quae proximo tempore gesta sunt, tum quae gerenda erunt ad pacem tuendam, omnium suffragio exposuit. — In senatu lex de docendi libertate, quae a Falloux nomen habebat, abrogata est.

In Germania Bulowii comitis oratione resumtae sessiones ab utroque coetu fuere. De re publica atque de re pecuniaria eloquentissime Bulowius dixit, monens hanc praesertim instaurari ope conlata oportere.

In Hungaria iterum e factione oratorum popularium, qui regis administris obstant iterata ratip est cunctandi atque terendi inanibus sermonibus tempus ne leges fierent. Franciscus Kossuthius vero suos fautores adhortatus est ut inutilem rem tandem aliquando intermittant.

In Iberia novi administri a rege delecti, Maura qui collegio praesit, Sampedro qui res cum peregrinis curet, Toca qui iustitiae partes advigilet, Linares atque Ferrandiz qui terra marique exercitus parent et classes, Orma qui aerario praesit, Dominguez qui studia foveat; opera publica Salazario commissa sunt, domesticas autem Sanchezio.

In Italia novis administris delectis, quorum Giolittius collegio praesit, iterum coeptae sunt sessiones utriusque coetus augurali sermone ab ipso Giolittio praeside habito: mox ad examinandas sumptuarias leges in annum futurum conversae mentes.

In Romania pariter, sed regia oratione, inaugurata feliciter novorum coetuum sessio est, in qua commemorata est praesertim Rumenorum opera de pace servanda inter novissimas Macedonum perturbationes.

SCRIBA.

AENIGMATA

I.

Fortis venator peragrabam devia saltus;
nunc rutilum caeli sum decus astriferi.
Principium muta: divinus fio poeta,
quem delphin quondam fluctibus eripuit.

II.

Clangorem tollens oblecto militis aures.
Inseritur mihi rho? Trepidum designo tumultum.

FR. PALATA.

Ex sociis, qui utriusque aegnimatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet opus, cui titulus:

DIES CHRISTI NATALI PRAEVIEW.

Ad exemplar carminis Bohemici C. I. ERBEN, quod inscribitur: *Stedry Den* latine scripsit

FR. PALATA.

Aenigmata an. VI, n. XX proposita his respondent:

1) Anna-lis; - 2) Collis, Callis.

Ea rite soluta miserunt:

Andr. Pictio, *Malado ad Vicentiam*. — Ferd. Ferrari, *Guastalla*. — Car. Stegmüller, *Sabaria*. — Guil. Schenz, *Rattisbona*. — I. Walter, *Neo-Eboraco*. — D. Le Provost, *Briocena*. — Fr. Skiba, *Striegau*. — Ioan. Galbati, *Mediolano*. — Alf. M. Mattioli B.ia, *Asta Pompeja*. — Petrus Tergestinus. — Iul. Sernatinger, *Bresda*. — Ad. Huza, *Grybovia*. — Civis Romanus, *Bremerhaven*. — Ios. Czudek, S. I., *Brzozów*. — Am. Robert, *Marletville in Canada*. — Petr. Garrone, *Pezzano ad Vercellas*. — Ad. Skrzypkowski, *Sietnice*. — Henr. Tarallo; Dom. Faresq, *Neapoli*. — Hermes Gini, *Aquis Taurinis*. — A. Libani, *Civilianova Picena*. — Iac. Bertran, *Figueris*. — Coll. Scholarum Piarum *Stellae*. — Raph. Astorri, *Firmio*. — A. Cappelli, *Senis*. — I. Pagés, *Penang*.

Sortitus est praemium

I. WALTER.

ad quem missum est opus, cui titulus:

IOSEPH SCOPIA
CARMINA.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAN — Ex officina Paetis Phil. Cuggiani.

indutiis iam prius usque ad annum MDCLX Stumdorfii factis, quin regnaret, non impedi-
bat, bello ultro Polonis indieto, fines eorum
invasit et proditorum factione adiutus, Ioanne
extra regni fines fugere coacto, Poloniam fere
totam vi oppressit; iamque miserrime actum
erat de libertate ac regno, ni « unus vir rem
restituisset ».

Celebratur a Gallis patriae amantissima, bel-
licosa, nunc iam paene beata nuncupata virgo
Ioanna d'Arc; eodem apud Polonos honore et
veneratione fruitur Augustinus Kordecki.

Erat tunc, et est, prope oppidum Czenstochov-
iam in Claro Monte (*Fama Góra*) sanctissi-
mum genti patrum Paulinorum pervetus mo-
nasterium moenibus munitum cum celeberrimo
fano et nota prodigiis effigie B. Mariae Virgi-
niae, quae a Luca apostolo picta dicitur, et post
varias vices hac sede electa a loco suo Czenstochoviensis v. Claromontana vocatur. Qui locus
cum unus omnibus iam late longaque expu-
gnatis deditionem negaret, Suecus non magis
cupidine moenia hostilia capiendi, quam opes
et divitias sanctae sedis diripiendi accensus,
ducem Burchardum Millerum cum sexdecim
millibus militum ad expugnandum monaste-
rium misit.

Vix credat quisquam, qui debilia, ut tum
erant, loci munimenta noverit, eos, qui ibi
clausi et obsessi erant, tantis viribus resistere
ausos esse. Nam quid tanto exercitui omni ap-
paratu bellico, tormentis et ballistis glandivo-
lis exornato, opponi poterat? Praeter patres
Paulinos centum duodeviginti cives, viri ge-
nerosi, quibus Stephanus Zamojski praeerat,
qui tum loci propugnatores erant. « Virtute pu-
gant, non numero viri », canit quidem Polo-
norum Horatius, Mathias Casimirus Sarbievius
(*Carm.* IV, 4), sed et virtus cedere cogitur
numero praevalenti; et cessisset fortasse heic,
nisi unus vir fuisset, quem supra memoravi-
mus, Augustinus Kordecki, monachorum clari-
montanorum prior, vir non solum pietate in
Deum ac Deiparam, non solum amore patriae,
sed etiam animo forti et constanti insignis,
qui tanta spe, fide, fortitudine, audacia, ala-
critate suos inflammavit, ut aut mori aut vin-
cere parati essent. Quid addam tam parvulae
manni animos pietate quoque eius precibusque
mirifice auctos esse? Quo modo enim obsessio
et oppugnatio vehementissima intra dies tri-
ginta septem a die XVIII mensis Novembris ad
d. XXV Decembris a. MDCLV sustineri potuisset?
Ac narrant quidem annales, cum intra impe-
tum hostium oppugnantium ardoremque et atro-
citatem pugnae Kordecki sacra supplicatione
cum arcula eucharistiae per moenia facta opem
divinam in summo rerum discrimine implora-
ret, Beatam Virginem supra moenia apparen-
tem pallio suo globos tormentis missos in castra
hostium retrudisse; qui autem moenia aut pa-
rietes templi perenterent, innoxios fecisse; quo-
rum globorum aliquot ad haec tempora in pa-
rietibus sacris haerent, unusque ex iis H. Sen-
kevicio, celeberrimo scriptori Polono, a patribus
claromontanis dono est datus.

Quid plura? Hostis, cum rem sibi non cum
hominibus tantum, verum etiam cum Deo esse
videret, iam et securitatem et incolumitatem
loci hominumque pollicebatur, si modo dedi-

tionem fecissent. Cuius rei praeclarum docu-
mentum litterae latinae ipsius Milleri ducis
a. MDCCXCIX in bibliotheca claromontana re-
pertae et a me in linguam Polonam translatae,
fere in omnibus ephemeridibus Polonis ex-
cusae sunt (1).

Neque tamen promissio, neque minae ani-
mos sacrae rei propugnatorum frangere aut
labefactare potuerunt, ita ut hostis, re sua de-
sperata infectaque, magna cum ignominia ob-
sisionem et oppugnationem tollere coactum se
senserit. Quo facto probata sunt ea, quae antea
Simon Starowski, canonicus Cracoviensis, scri-
ptis suis inter alios et Venetis notus (2), eidem
Carolo regi, cum Cracovia capta regum Polo-
norum tumulos visitaret et victoria gloriaretur,
responderat: « Deus mirabilis, fortuna muta-
bilis », inquit senex, paene divinitus inflatus;
nam nuntius de mirabili Clari Montis defen-
sione dispersus mox tantam rerum et animo-
rum et fortunae mutationem evocavit, ut hos-
tes brevi finibus Polonorum discesserint.

Pace restituta, rem memoriae perpetuae tradi
voluit idem, qui patriam servitutis iugo libera-
verat, Augustinus Kordecki, novaque laude no-
men et ingenium decoravit, cum certamen illud
periculosum poemate latino descripsit, quod *Nova
gigantomachia* inscriptum Cracoviae a. MDCLVI
excusum adhuc inviolatum servatur.

Is igitur vir fuit, ea virtus, ea pietas, id
ingenium, quorum memoriam Poloni mox ce-
lebrarunt.

Varsaviae Polonorum.

IOSEPHUS WABNER.

DIARIUM VATICANUM.

Mense Novembri an. MDCCCIII die XVI SS. D. N.
Pius PP. X, post auditos emos Patres Cardinales
Benjaminum Richard, archiepiscopum Parisien.;
Dominicum Ferrata, Congii Episcoporum et Re-
gularium praepositum; Seraphinum Vannutelli, qui
coram adducit iudices contra haeresim adlectos;
apud se admittit eximios viros Iacobum Ghezzi,
episcopum Civitatis Castellanae, Hortan. et Gal-
lesin.; Dominicum Ricciardi, episcopum Sarsinaten.;
Carolus Franciscus Turinaz, episcopum Nancyen.
et Tullen; praeterea Ducem e Campobello eiusque
uxorem.

— die XVII recipit Purpuratum Patrem Iosephum
Callegari, episcopum Patavinum; eximios viros
Ernestum Fontana, episcopum Cremen.; et Mau-
rum Serafini, monachorum Benedictinorum « an-
tiquae observantiae » antistitem.

In palatio Vaticano coram SSmo habetur Con-
gregatio « generalis » Sacrorum Rituum ad iudi-
candum de virtutibus « in gradu heroico » Ven.
Servae Dei Ioannae de Arc.

— die XVIII, mane, adeunt Pontificem eximii viri Be-
nedictus Bonazzi, archiepiscopus Beneventan.; Bar-
tholomaeus Ortolani, episcopus Aesculan. in Piceno;
nobiles viri Nicolaus Szécsen de Temerin comes,
Austro-ungarorum legatus apud Aposto-
licam Sedem, cum familia sua; Maximilianus d'Erp
dynasta, Belgarum legatus; Ioannes Grosoli comes,
coetuum catholicorum in Italia praeses; Carolus
Zucchini comes, XIX conventus catholicorum Ita-
lorum, recens Bononiae habiti, praeses; denique
manus cubiculariorum ab ense et clamyde, offe-

rentes sacram suppellectilem multam, quam Pon-
tiffex pauperibus templis dono assignat. — Vespere
autem admittuntur eximii episcopi Lancianen., Ache-
rontin. et Matheranen., Caietan., Salernitan., Ve-
rulanus; r. p. Aloisius Cappello, S. I., rector col-
legii Pii Latini Americani, coram adducens alumnos
ex Argentina republica obolum offerentes eximii
episcopi Bonearensis; atque peregrinorum ex Apru-
tio legatio.

Rmii viri Guilelmus Sebastianelli, Benedictus Me-
lata, P. Ladislaus, procurator gentis praebiterorum
« e Resurrectione », Ioannes Marengo, procurator
gentis familiae Salesianae, a consiliis S. Congii
Episcoporum et Regularium dicuntur.

— die XIX, mane, visendi Pontificem potestas facta
est Purpuratis Patribus Hieronymo M. Gotti, S.
Congii de Propaganda fide praefecto, et Alfonso
Capecelatro, archiepiscopo Capuano, una cum viris
ad ornandam cryptam monasterii Benedictini Ca-
sinensis deputatis; atque eximii episcopi Cumano,
Acerrano, Nolan. — Vespere, in Vaticana basilica,
urbani cives et peregrini, ad VI millium numerum,
apud Pontificem congregantur, qui pientissimam
orationem adstantibus habet, ac deinde, cum in sua
cubicula rediisset, coram se admittit eximios re-
gionis Beneventanae antistites, quibuscum familiari
colloquio diutius moratur.

— die XX Pontifex excipit eximios viros Armandum
Nisard, Gallorum legatum apud Apostolicam Sedem,
et Dominicum Serafini, archiepiscopum Spoletanum.

— die XXI, mane, Purpuratum Patrem Franciscum
Satolli, studiis praefectum, eximios episcopos Thea-
tin., Sipontin., Scopien., Nuscan.; rmos Guilelmum
Murphy, Urbani collegii Ibernorum rectorem, Guilelmum
Giles, rectorem collegii Anglorum, atque Robertum Fraser,
rectorem collegii Scotorum.

Vespere, in peristyllis Damasianis, manum no-
bilitum virorum ex urbe Panormo, annulum aureum
gemmisque redimitum in devotionis testimonium
offerentes.

Nobilis vir Rodolphus Kanzler dynasta, praefec-
tus Vaticani musei de antiquitate christiana, et
Bartholomaeus Nogara doctor, custos musei pro-
fani renunciantur.

— die XXII, mane, Pontifex audit eximios episcopos
Leodien., Namurcen., Stabian., Aquaependen. una
cum legatione ipsius dioeceseos; rmos viros Morel
et Guasco coram adducens nonnullos sodales ex
collegio inter catholicos ad propagandam fidem con-
stituto. Vespere autem eximios episcopos Raben.
et Bituntin., Cotronei., Aprutin., Thermularum,
Melphiten.

— die XXIII emum Angelum Di Pietro, Cardinalem
Pro-Datarium; eximios episcopos Cornetan. et Cen-
tumcellarum, Tridentinum, Placentin.; Ioannem Ba-
ptistam Anzer, episcopum Teleptensem, Vicarium
Apostolicum provinciae Scian-tom australis in Si-
nis; clarissimos viros Aloisium Ietté, rectorem pro-
vinciae Quebecensis in Canada, et Bartolum Longo,
equitem torquatum.

Felix Gialdini, archiepiscopus Cyrenaeus, Late-
ranensis ecclesiae caecus, Romae diem obit supre-
mum.

— die XXIV, mane, coram Pontifice admittuntur emum
vir Vincentius Vannutelli, S. Congii Concilii Tri-
dentinis Decretis interpretandis praefectus, episco-
pus Praenestin. una cum legatione summi col-
legii canonicorum dioeceseos; eximii episcopi Tar-
raconen., Agrigentin., Luceorien.; Iacoboni antistes,
vicarius episcopi Maceraten. et Tolentin.; r. p. Cas-
sianus Gasser, prior generalis fratrum nosocomio-
rum a S. Ioanne de Deo; Engel antistes, postulator
causae beatificationis archiducissae Magdaleneae ex
Austriaca regali domo. Vespere, in peristyllis Da-
masianis, Angli peregrini coram adducti ab epi-
scopis Westmonasteriensi ac Trapezuntino, et pa-
rochorum in urbe Venetiarum legatio, obsequia
civitatis offerens ob anniversariam hanc diem, ex
quo Pius PP. X Venetum patriarchatum inivit.

Apud emum Cardinalem Dominicum Ferrata, « Po-
nentem » causae canonizationis B. Gerardi Maiella
e Congie SS. Redemptoris, habetur Sacrorum Ri-
tuum congregatio « antepreparatoria » ad iudican-
dum circa miracula duo, quae dicuntur a Deo pa-

(1) Vid. in *Stowo*, n. 187, an. MDCCXCIX: *Litterae Burchardi Milleri Suecorum ducis*.

(2) Unum ex operibus eius: *Scriptorum Polonicorum Hecatonas, seu centum illustrium Poloniae scriptorum elegia et vitae*, Venetiae, a. MDCCXVI, excusum est.

Anni 7-8

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS
Comm. VOX URBIS in an. MDCCCCIV.

Pretium subnotationis est in Italia Libell. 4,80; ubique extra Italiam Libell. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; March. 5 Rubl. 3; Coron. 6,25 *recto tramite* mittendum ad

ARISTIDEM LEONORI EQUITEM

COMMENTARII "VOX URBIS", POSSESSOREM ET ADMINISTRATOREM,
ROMAM, via Alessandrina, 87.

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA

ad libitum:

- a) Tabula metr. $0,45 \times 0,22$ Pontificiae dominationis auspicationem referens a Pio PP. IX an. MDCCCXLVI peractam, et in Commentarii "Vox Urbis", commodum unice ex antiqua tabula desumpta; *sive*
 - b) Collectio chartularum electissimarum, quae distincta coloribus praecipua Romae, aut eius vicina reddunt; *sive*
 - c) Urbis et Ianiculo monte prospectus. (Tabula aere cusa metr. $1,10 \times 0,24$).
-

Donum, quod voluerit, quisque subnotans petet *primum intra mensem ab eius subnotatione* et cum ipso subnotationis pretio.